EN DOKUMENTATION FRÅN

Råd för framtiden 5

Social brottsprevention

Social brottsprevention innebär att man vidtar åtgärder för att påverka en persons benägenhet att begå brott. Eftersom det finns mycket som kan påverka den benägenheten, kan social brottsprevention se olika ut och utföras av många olika aktörer i samhället. Det kan handla om allt från generellt välfärdsarbete till mer riktade insatser mot speciella riskgrupper. Tonvikten ligger dock oftast på arbete riktat mot barn och ungdomar. Den 1 april ordnade BRÅ en konferens om hur man kan arbeta med social brottsprevention på lokal nivå.

En studiedag om social brottsprevention

Närmare 300 deltagare besökte den 1 april Brottsförebyggande rådets konferens Råd för framtiden. Det var den femte upplagan av konferensen och årets tema var social brottsprevention. Ämnet är omfattande och dagen handlade därför om allt från generellt välfärdsarbete till olika insatser inriktade mot riskgrupper.

INNEHÅLL

En studiedag om social brottsprevention 2
Kriminell utveckling och tidiga åtgärder 3
Möten och möjligheter – medling och rådslag 4
Att undervisa om brott och straff 6
MST är en behandlingsmetod som involverar hela familjen 7
I YAR arbetar ungdomar och vuxna gemensamt för en förändring 7
Jämställdhet i brottsförebyggande syfte 8
Projekt för män ska minska våld mot kvinnor 9
Vuxna och barn arbetar tillsammans mot fotbollsvåldet 10
Vändpunkter för att bryta en kriminell livsstil 10
Kunskap mot rasism 11
Konfliktlösning i projekt Nord och Syd 12

BROTTSFÖREBYGGANDE RÅDET
Box 1386
111 93 Stockholm
Internet: www.bra.se

REDAKTÖR
Malin Nääs
08-401 87 64
e-post: malin.naas@bra.se

MEDARBETARE
Madeleine Blixt
Malena Carlstedt
Camilla Lidman
Ann Näfver
Malin Nääs
Karin Svanberg

LAYOUT
Ylva Hellström

Konferensen anordnades på Norra Latin i Stockholm. De kulturminnesmärkta lokalerna, som uppfördes 1880, fungerade tidigare som skolbyggnad och andas både kultur och kunskap. För att deltagarna skulle få tillfälle att ta del av så mycket kunskap som möjligt hölls både gemensamma föreläsningar och sex parallella seminarier. Seminarierna som gick i repris på eftermiddagen beskrev både teoretiskt och praktiskt flera olika sätt att arbeta med social brottsprevention. Föreläsarna talade bland annat om hur jämställdhet, integration, idrott, olika behandlingsmetoder och skolan kan fungera brottsförebyggande.

Tanken med Råd för framtiden, precis som med denna dokumentation, är att sprida kunskap om brottsförebyggande arbete. Enligt den utvärdering som gjorts av årets konferens visade det sig också att hela 84 procent tyckte att de tillgodogjort sig nya faktakunskaper och ungefär lika många, 82 procent, tyckte att de skulle ha nytta av den kunskapen i sitt arbete.

Bra betyg fick också inledningstalet och de gemensamma föreläsningar som framfördes i Norra Latins aula. BRÅ:s t.f. generaldirektör Jan Andersson inledningstalade och lämnade sedan över till docent Tommy Andersson vid Umeå universitet som föreläste om “Kriminell utveckling och tidiga åtgärder”. Arbetet med social brottsprevention riktar sig oftast mot barn och ungdomar. Därför handlade hans föreläsning bland annat om olika typer av föräldrastöd som ett sätt att motverka att särskilt utsatta barn utvecklar ett antisocialt beteende.

Under förmiddagen fick deltagarna också lyssna till folkhälso- och socialtjänstministern Morgan Johansson som höll ett kortare föredrag om drogpolitikens roll i det brottsförebyggande arbetet. Under föredraget framhöll han att det är få samband som är lika starka som det mellan droger och brott.

När Morgan Johansson avslutat sitt föredrag fördelade sig deltagarna på de sex seminarierna. Tommy Anderssons föreläsning och seminarierna finns beskrivna på följande sidor.

Den intensiva förmiddagen avslutades med en lång lunch som serverades i korridorerna jämte skolans vackra ljusgårdar. Lunchavbrottet gav utrymme för både återhämtning och samtal. Med ny energi fick deltagarna återuppta kunskapsinhämtningen genom ytterligare en omgång seminarier.

Stig-Arne Bäckman från Urkraft i Skellefteå

Efter seminarierna, och före den gemensamma avslutningen, serverades kaffe för att pigga upp deltagarna. Uppiggande var också dagens finalföreläsare, inspiratören och chefen för Urkraft i Skellefteå Stig-Arne Bäckman, som lyckades locka till både skratt och eftertanke. Och det var kanske också det tankeväckande budskapet mellan skratten som betydde mest.

– Vi tror att alla människor har en kraft och att den går att väcka. ■

Kriminell utveckling och tidiga åtgärder

Självklart föds ingen till brottsling. Det konstaterade docent Tommy Andersson när han talade om Kriminell utveckling och tidiga åtgärder. I stället förklarade han att alla människor växer upp med olika sociala, biologiska och psykologiska förutsättningar.

Tommy Andersson är docent vid Umeå universitet. Tidigare har han också arbetat på Brottsförebyggande rådet och är bland annat författare till rapporten "Kriminell utveckling – Tidiga riskfaktorer och förebyggande insatser".

Arbete med social brottsprevention handlar ofta om åtgärder riktade mot barn och ungdomar samt deras föräldrar. Det var också en av anledningarna till att Tommy Andersson var en av huvudtalarna på årets Råd för framtiden. Enligt Tommy Andersson är de flesta, både forskare och lekmän, överens om att tidiga åtgärder har en viktig roll när det gäller att minska nyrekryteringen till den lilla gruppen "yrkeskriminella" och brottsbenägenheten hos den större gruppen tillfällesbrottslingar.

– Ungefär fem procent av brottslingarna begår femtio procent av brotten. Kan vi på något sätt rikta insatserna så att vi minskar nyrekryteringen till den lilla gruppen? undrade han och övergick till att tala om de tidiga riskfaktorerna.

Social brottsprevention handlar ofta om åtgärder inriktade mot barn och ungdomar.

FÖRÄLDRARNAS PÅVERKAN

Tommy Andersson beskrev hur våra personlighetsegenskaper utvecklas ur ett samspel mellan biologiska och sociala faktorer. Han förklarade också att biologiska faktorer inte bara behöver innefatta genetik, utan även beskriver exempelvis skador till följd av moderns missbruk under graviditeten.

Föräldrarna är kanske de som har störst påverkan på sina barns socialisation. Därför är föräldrarnas psykosociala situation en av de tidiga riskfaktorer som är viktig att ta hänsyn till vid arbete med social brottsprevention. Det kan handla om föräldrars kriminalitet, missbruk eller psykisk sjukdom. Dessutom påverkar föräldrarnas utbildningsnivå, om de är arbetslösa, ensamstående eller unga, barnets uppväxtmiljö.

– Sådana faktorer innebär en ökad risk för en antisocial utveckling, men det behöver inte betyda att barnen blir kriminella. En ensamstående, ung och arbetslös mor kan lyckas väl med sitt föräldraskap om hon har ett fungerande socialt nätverk, exemplifierade Tommy Andersson.

BARNETS PERSONLIGHET EN RISKFAKTOR

Föräldrarnas möjlighet att skapa en trygg uppväxt för sina barn styrs även av deras omsorgsförmåga. Dit hör bland annat förmågan att känslomässigt knyta an till barnet, att kunna hantera konflikter och att ge barnet en konsekvent uppfostran. Dessutom kräver föräldraskapet att de kan ge barnet tid och engagemang.

Men även i barnets tidiga personlighet och sätt att fungera kan skydds- eller riskfaktorer spåras. Det är större risk att ett barn med uppmärksamhets- eller uppförandestörningar utvecklar ett kriminellt beteende, än mer harmoniska barn. Detsamma gäller barn med kognitiva och emotionella störningar.

Tommy Andersson lugnade samtidigt de omkring 300 deltagarna i Norra Latins stora plenumsal genom att understryka att det handlar om varaktiga problem och att riskerna är

störst hos de barn som utsätts för flera av de ovanstående faktorerna.

– Man ska inte springa till doktorn bara för att ett barn är lite oroligt!

Tommy Andersson menar att även om det är svårt, så går det att upptäcka om ett barn riskerar att utveckla ett antisocialt beteende. Han poängterar också att alla som arbetar med barn har en skyldighet att, enligt socialtjänstlagen, anmäla om ett barn far illa.

– Där har vi en möjlighet, men den utnyttjas dåligt rakt igenom, sa han, medveten om att uttalandet var kontroversiellt.

FÖRÄLDRASTÖD ÄR FRAMGÅNGSRIKT

Enligt Tommy Andersson är olika typer av föräldrastöd ett sätt att motverka att särskilt utsatta barn utvecklar ett antisocialt beteende. I Sverige finns det få, om ens några, välutvärderade föräldrastödsprojekt. Men det behöver inte innebära att det saknas fungerande verksamheter i landet.

– Att dokumentation och utvärdering saknas behöver inte vara detsamma som att ingenting görs, men det finns ingen samlad kunskap, förklarade Tommy Andersson.

Internationellt har dock en rad projekt utvärderats och visat sig framgångsrika. Dit hör bland annat hembesöksprojekt, särskilda föräldrautbildningar och så kallade multimodala insatser, det vill säga insatser i flera miljöer.

DEN KUNSKAP SOM FINNS ANVÄNDS INTE

Även om det i Sverige saknas välutvärderade föräldrastödsprojekt så finns de strukturella förutsättningarna i form av exempelvis mödra- och barnavårdscentralerna, barn- och ungdomspsykiatrin, barnomsorgen och socialtjänsten. Trots det anser Tommy Andersson att de flesta socialt utsatta barn inte får den behandling de behöver. Anledningen är att det ofta saknas mål och styrdokument för verksamheterna, att de verksamheter som bedrivs sällan baseras på vetenskapligt grundade metoder och att det som trots allt görs, varken dokumenteras eller utvärderas.

– Jag minns den trettonåriga flicka som brände ner några varuhus. Barn- och ungdomspsykiatrin kände till flickans problem, men hade inte kunnat göra något. Den kunskap som finns används inte och arbetet med social brottsprevention är kvalificerat eftersatt.

RÅD FÖR FRAMTIDEN

Tommy Andersson ser dock möjligheter till förändring och han gav de lokala aktörerna några goda råd för framtiden. Det handlade bland annat om att komplettera det generella förebyggande arbetet med insatser på individnivå, och mot särskilt utsatta grupper. Dessutom tycker han att det är viktigt att involvera personer med specialkunskap om barn, exempelvis personalen på barna- och mödravårdscentralen, barnpsykiatrin, skolan och förskolan, i det lokala brottsförebyggande arbetet.

– Jag har inga illusioner om att det genom social brottsprevention går att bli av med brottsligheten. Men man kanske kan minska den lite grand. ■

Möten och möjligheter – medling och rådslag

Medling vid brott och familjerådslag är två närbesläktade metoder som båda är ett uttryck för filosofin om reparativ rättvisa. De bägge metoderna presenterades på seminariet “Möten och möjligheter – medling och rådslag”.

Reparativ rättvisa, eller restorative justice, handlar om att lösa konflikter mellan dem som är berörda av den. I dagens system, som främst är inriktat mot att bestraffa, försvinner ofta den möjligheten eftersom konflikten förflyttas från individen till företrädare för samhället, exempelvis advokat och åklagare.

Mauro Pliscovaz är en erfaren medlare och arbetar i dag med Brottsförebyggande rådets medlingsuppdrag. Vid medling möts gärningsman och brottsoffer för att tala om brottet. Tanken är att gärningsmannen ska få en ökad insikt om brottets konsekvenser och att brottsoffret ska få möjlighet att bearbeta händelsen.

– Medling är inte en ny metod, eller ett nytt verktyg för socialtjänsten. Det är ett nytt förhållningssätt och ett uttryck för reparativ rättvisa, beskrev Mauro Pliscovaz på seminariet.

NY LAG OM MEDLING

I Sverige är medling en relativt ny företeelse som fick sitt uppsving i samband med att Brottsförebyggande rådet i slutet av 1990- talet bedrev en försöksverksamhet. Som en följd av de erfarenheterna kom i juli 2002 en ny lag som reglerar förutsättningarna för medling. Utgångspunkten för medling är att brottsoffer och gärningsman möts frivilligt. Det är också viktigt att gärningsmannen både erkänt, och ångrat, handlingen.

– I början när jag talade om medling använde jag ordet "ångra", men jag tycker att "komma till insikt" är bättre. Man kan ångra något utan att

→

ha kommit till insikt, förklarade Mauro Pliscovaz.

Brottsoffer och gärningsman ska också delta i medlingen på lika villkor. Det innebär att det är lika viktigt att klargöra brottsoffrets, såväl som gärningsmannens syfte, med att delta.

– För medlaren är det viktigt att klargöra om brottsoffret är där för att ta hämnd på gärningsmannen eller för sin egen skull.

– Det är också viktigt att brottsoffret inte ställer upp bara för att hjälpa gärningsmannen, utan för sin egen skull, fortsatte Mauro Pliscovaz.

FÖRBEREDELSE ÄR A OCH O

Även om brottsoffret och gärningsmannen är huvudpersoner, är medlarens förhållningssätt avgörande för att medlingen ska lyckas. Framförallt handlar det om att medlaren både är väl förberedd och professionell.

– Annars finns det en risk att brottsoffret kränks på nytt, och att gärningsmannen inte förstår konsekvenskerna av sitt handlande, sa Mauro Pliscovaz och poängterade att medlaren måste vara opartisk.

– Det är oväsentligt vad jag som medlare anser om brottet, just vid själva medlingssituationen.

BRÅ:s Mauro Pliscovaz har lång erfarenhet av medling.

För att ytterligare förstärka opartiskheten menar han att det också är viktigt att vistas i en neutral lokal. Exempelvis är det inte lämpligt att vistas i socialtjänstens lokaler, om någon av parterna har sin handläggare där. Fast Mauro Pliscovaz är medveten om att det inte alltid är möjligt.

– Om det inte finns någon annan möjlighet, så är det viktigt att förklara varför.

I FAMILJERÅDSLAG INVOLVERAS HELA FAMILJEN

Patric Eriksson, samordnare, och Louise Callenmark, fältarbetare, från Botkyrka kommun arbetar med familjerådslag. Familjerådslagsmodellen har sitt ursprung från Nya Zeeland och har influerats av den maouriska traditionen; att involvera hela familjen när en familjemedlem begått exempelvis ett brott. Familjerådslag bygger på tanken att familjen, och dess nätverk, har en moralisk rättighet att få en central roll när beslut fattas om deras barn. Dessutom är de bättre lämpade att ta det beslutet än myndighetspersoner. Metoden skiljer sig till stora delar från medling, men är ett uttryck för samma rättsfilosofi. Dessutom kan i vissa fall familjerådslag och medling komplettera varandra.

Vid ett familjerådslag möts ungdomen och hans eller hennes familj, släkt och vänner för att upprätta en handlingsplan kring hur ett barns, eller ungdoms, närmaste framtid ska gestalta sig. Till familjerådslaget kopplas en samordnare som bland annat hjälper familjen att förbereda sig inför rådslaget. För att få till stånd ett möte menar Patric Eriksson att det är oerhört viktigt att både förberedelserna och familjerådslaget sker på familjens, och inte de professionellas, villkor.

– Det är viktigt att jag kan komma till dem när det passar dem.

EN TRESTEGSPROCESS

Familjerådslaget är indelat i tre faser. Först inleder socialtjänsten med att informera om sin bedömning av barnets, eller ungdomens, situation och vad de anser att han eller hon är i behov av. Dessutom kan andra personer bjudas in, exempelvis en lärare, för att ge sin syn på situationen. Tanken är att familjen ska få tillräckligt med information för att kunna fatta ett bra beslut för barnet eller ungdomen.

Därefter lämnas familjen ensam för att diskutera fram en handlingsplan som senare presenteras för samordnare och socialsekreterare. I samband med denna del av familjrådslaget tar socialtjänsten ställning till om handlingsplanen tillgodoser de behov som barnet, eller ungdomen, har. De beslutas också om när, och på vilket sätt, en uppföljning av handlingsplanen ska ske.

Patric Eriksson arbetar som samordnare för familjerådslag i Botkyrka kommun.

Även om en socialsekreterare finns med under familjerådslaget poängterar Patric Eriksson att det vare sig handlar om behandling, eller ingår som en del av den ordinarie utredningen hos socialtjänsten.

– Familjerådslag fungerar snarare som ett komplement till en utredning och det är viktigt att låta familjen veta att denna möjlighet till beslutsfattande finns. ■

LÄS MER OM MEDLING PÅ www.bra.se

Att undervisa om brott och straff

Skolan är en viktig arena för det brottsförebyggande arbetet. Därför har Brottsförebyggande rådet utarbetat lärarhandledningen Du & Jag, Rätt & Fel. På seminariet med samma namn presenterade huvudförfattaren Niklas Odén, tillsammans med läraren Anne Aalto-Skoglund, materialet och hur det praktiskt kan användas i skolan.

Skolan är en viktig arena för det brottsförebyggande arbetet. Därför har Brottsförebyggande rådet utarbetat lärarhandledningen Du & Jag, Rätt & Fel. På seminariet med samma namn presenterade huvudförfattaren Niklas Odén, tillsammans med läraren Anne Aalto-Skoglund, materialet och hur det praktiskt kan användas i skolan.

Niklas Odén presenterade lärarhandledningen Du & Jag, Rätt & Fel.

Niklas Odén arbetar på Etikgruppen kommunikation AB och har samordnat arbetet med lärarhandledningen. Materialet har utarbetats med hänsyn till skolans styrdokument, läroplan och kursplan. Enligt Niklas Odén saknas det material i skolan om attityder och värderingar. Du & jag, Rätt & Fel ska därför erbjuda skolorna ett användbart verktyg för att skapa diskussioner om attityder, lagar och regler. Tanken med materialet är att det ska integreras i den ordinarie undervisningen och underlätta för lärarna i det dagliga arbetet. När mateialet utarbetades hade Niklas Odén regelbundet kontakt med sju olika skolor för att bolla idéer.

– Därigenom lyckades vi hitta exempel på hur man kan arbeta ämnesövergripande och undvek att materialet hamnade vid sidan om andra ämnen, förklarade Niklas Odén.

SKOLOR DELTOG I UTVECKLINGEN

För att lärarhandledningen skulle bli så lättillgänglig som möjligt utarbetades en testversion som de sju skolorna sedan provade och utvärderade. Utifrån deras synpunkter reviderades sedan materialet. Materialet är uppdelat i sju teman; lagar och regler, stöld, våld, hot och kränkning, främlingsfientlighet, skadegörelse, droger samt trygghet och otrygghet. Varje tema, eller kapitel, består av exempel och diskussionsfrågor. Strukturen är enkel och läsaren får lättfattliga instruktioner genom en beskrivning av en exempelskola.

– Det enda man behöver läsa för att komma i gång med arbetet är de första femton sidorna. Då förstår man hur den är uppbyggd, sa Niklas Odén.

Anne Aalto-Skoglund arbetar med indvandrarungdomar på Bodaskolan i Borås och har använt materialet i sin undervisning.

Anne Aalto-Skoglund på Bodaskolan i Borås har arbetat med lärarhandledningen.

– I skolan kan allting förekomma, exempelvis hot och kränkningar, och vi måste våga ta upp de ämnena.

UTGÅR FRÅN ELEVERNAS VARDAG

Hon tycker att materialet underlättar det arbetet och att det går att använda något av handledningens teman under nästan varje lektion. Utgångspunkten är oftast elevernas vardag, men materialet kan också användas genom att knyta an till dagsaktuella händelser. Anne Aalto-Skoglund tycker att det är viktigt att under lektionen ge utrymme för elevernas känslor och hon menar att samtalen ofta tar en filosofisk vändning.

– Eleverna har blivit bättre på att diskutera attitydfrågor och tänker mer på vilka värderingar som styr dem.

Enligt Niklas Odén är det bra att sätta upp ett mål för elevernas arbete. Det kan exempelvis handla om att sätta upp en pjäs eller göra en skoltidning.

För att sprida lärarhandledningen, och kunskap om den, har Niklas Odén både informerat de lokala brottsförebyggande råden och hållit utbildningar på skolor runt om i landet

En av seminariedeltagarna funderade över sätt att engagera sina kollegor i arbetet med Du & Jag, Rätt & Fel. Några av de övriga deltagarnas förslag var att hålla en provlektion, bjuda in gästföreläsare eller att de lokala brottsförebyggande råden kan bidra med kunskap om materialet. De fick medhåll av Niklas Odén.

– Många lokala brottsförebyggande aktörer har sagt att de nu har fått ett instrument för att komma in i skolan. Jag skulle vilja säga att skolan nu fått ett verktyg att komma ut i världen. ■

Flera behandlingsmetoder som riktar sig mot ungdomar som är eller riskerar att bli kriminella, lägger stor vikt vid ungdomars sociala sammanhang. Två av dem är Multi Systemic Therapy, MST, och Youth at Risk, YAR. Båda metoderna presenterades på ett seminarium på Råd för framtiden.

MST är en behandlingsmetod som involverar hela familjen

Utgångspunkten för MST, Multi Systemic Therapy, är att barns och ungdomars beteende styrs utifrån deras sociala sammanhang. Och det är föräldrarna som har det största inflytandet över dem. Därför står föräldrarna i centrum för behandlingen.

MST är en modell som utarbetades i USA under slutet av 1970- talet och vänder sig till familjer med ungdomar i åldern 11-18 år som har ett antisocialt beteende. I modellen är det föräldrarna som är den viktigaste samarbetspartnern och MST-terapeuterna ska stötta dem i föräldrarollen. I det arbetet ingår att vara tillgänglig dygnet runt. Samtidigt är det viktigt att terapeuten inte tar över föräldrarnas ansvar och uppgifter.

– Vid en utvärdering med en av familjerna framkom det att de var nöjda med insatsen, men att de fått göra allt arbete själva. Det ser vi som ett lyckat familjearbete, sa Agneta Dahlberg som tillsammans med kollegan Birgitta Ärlund föreläste om MST på Råd för framtiden.

RIKTAT STÖD

Innan behandlingen påbörjas gör terapeuten en analys av familjesituationen. De tittar bland annat på familjens ekonomiska situation och skapar sig även en bild av värderingar och relationer inom familjen samt av familjens nätverk. Utifrån den analysen riktas sedan insatsen mot de specifika behov som finns inom en viss familj. Insatserna revideras sedan löpande. Genom att ge föräldrarna ett riktat stöd är förhoppningen att familjen ska klara sig helt utan hjälp efter behandlingen.

– För mig som arbetat inom institutionsstyrelsen i drygt 20 år och gång på gång sett att ungdomar som fungerar bra inom olika institutioners ramar, direkt faller tillbaka till sitt destruktiva beteende när de skrivs ut, var det nödvändigt att söka nya former, sa Birgitta Ärlund när hon beskrev varför hon börjat arbeta med MST. ■

I YAR arbetar ungdomar och vuxna gemensamt för förändring

Alla unga har en framtid och alla kan lära sig att ta ansvar för sitt eget liv. Det är grundtanken bakom YAR – Youth at risk. Med hjälp av vuxna, både professionella och frivilliga, ska ungdomarna få hjälp att nå sina mål.

YAR är en engelsk modell som främst är anpassad för ungdomar mellan 16 och 21 år. De ungdomar som deltar i programmet har exempelvis problem med kriminalitet, missbruk, relationer och depressioner. Modellen har prövats i Borlänge kommun och kommunens arbete med YAR presenterades på Råd för framtiden av Åsa Danielsson och Lena Bergens på Socialförvaltningen i Borlänge.

Inom ramen för programmet ska ungdomarna sätta upp mål för sitt liv. Dessa mål arbetar ungdomarna fram under programmets två första faser; förberedelse- och utförandefasen. Under förberedelsefasen värvas frivilliga stödpersoner, så kallade volontärer, och material till en intensivkurs samlas in. Intensivkursen är detsamma som utförandefasen. Då samlas ungdomar och volontärer för att delta i olika detaljstyrda och känsloladdade fysiska och specialpedagogiska aktiviteter. Syftet med övningarna är att ungdomarna ska reflektera över sina liv och sina känslor. Ungdomarna får också en personlig stödperson, också det en volontär, som stöttar den unges väg till förändring. Efter intensivkursen inleds uppföljningsfasen som pågår under tolv månader. Både den unge och stödpersonen deltar då i olika workshops som ordnas en gång per månad.

I det projekt som genomförts i Borlänge deltog 22 ungdomar. Enligt en utvärdering, som gjorts av projektet, har två tredjedelar av dem förändrat sitt liv i positiv riktning. ■

Jämställdhet i brottsförebyggande syfte

Mäns våld mot kvinnor kan både förklaras av den maktobalans som råder mellan könen och som ett värdegrundsproblem. Det anser Kicki Scheller, t.f. jämställdhetsdirektör på Länsstyrelsen i Gotlands län. Tillsammans med lärare från Västerbergsskolan i Mölndal talade hon om jämställdhet ur ett brottsförebyggande perspektiv.

I början av sin karriär var Kicki Scheller lärare och arbetade samtidigt för kvinnojouren. Denna kombination öppnade hennes ögon för att det finns kunskapsluckor inom skola och förskola om mäns och pojkars våld mot kvinnor och tjejer. Hennes grundtes är att det kan gå att minska det könsrelaterade våldet genom att arbeta med frågor kring kön, makt och genus redan i skola och förskola. Utifrån den tesen skapade hon projektet "Våga se" och en metodhandbok för pedagoger, "Värdegrunden jämt".

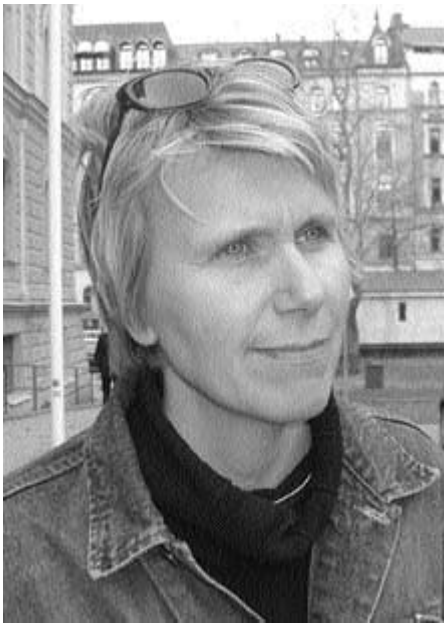

Kicki Scheller är författare till en metodhandbok om jämställdhet.

– Lärare möter barnen som bevittnar våldet och de möter mammorna som har blivit slagna. Därför behöver personalen kunskap om mäns våld mot kvinnor.

VÅLD ÄR EN MAKT- OCH VÄRDERINGSFRÅGA

Dessutom är våldet på individnivå ett uttryck för en maktobalans, både på samhälls- och gruppnivå. Genom att bemöta och motarbeta den obalansen i skolan, det vill säga på gruppnivå, kan våldet förebyggas på individnivå. Några sätt att bemöta den obalansen kan vara att synliggöra kvinnors historia och motarbeta sexuella trakasserier.

Kicki Scheller konstaterar också att det könsrelaterade våldet även är en värderingsfråga. Mycket av det symbolspråk som omger oss definierar kvinnor och flickor som objekt. Bland annat håller hon upp en reklambild med två mycket unga flickor i raffset och som publicerats i flicktidningen Frida. En annan reklambild visar en kvinna som är fastbunden på en järnvägsräls iklädd produkten Dieseljeans.

– Dieselreklamen har blivit fälld, så den är åtminstone olaglig, konstaterade Kicki Scheller.

OKEJ ATT SLÅ TJEJER?

Inom ramen för projektet Våga se, arbetade Kicki Scheller framförallt med pojk- och flickgrupper. En tanke med det är att skapa trygghet i gruppen utifrån ett maktperspektiv mellan könen. Både på seminariet och i metodhandboken ger Kicki Scheller exempel på övningar och metoder som kan användas i skola och förskola. En av de övningar som hon arbetade med var att låta pojkar och flickor skriva ner vad det är som är bäst med att vara kille, respektive tjej. Slående var att flickorna först var tysta och inte kunde säga något. Sedan kom det fram att de var duktiga på att hjälpa fröken och på att vara tysta. Pojkarna däremot var inte lika ovilliga att tala om vad som var bra med att vara kille. Då får man tävla, vara bäst på saker och slåss. Särskilt anmärkningsvärt tyckte Kicki Scheller det var att några få pojkar sa att : "då får man slå tjejer". Även om de visste att det egentligen var fel, så var det underförstått att det var okej.

VÅGA BRYTA MÖNSTRET

På Västerbergsskolan i Mölndal arbetar Kristina Westlund och Lena Malmström med jämställdhet. På skolan hade de problem med en så kallad 4-5. Eleverna var stökiga och det förekom bland annat mycket könsmobbing. För att undvika att en liknande situation skulle uppstå igen, startade ett förändringsarbete. Det resulterade i att skolan deltog i Jämoprojektet, "Våga bryta mönstren". Inför sitt arbete videofilmade personalen leken och samlingarna för att sedan analysera filmerna ur ett genusperspektiv.

FLICKOR ÄR TYSTA, POJKAR TAR PLATS

Resultatet blev, kanske inte helt oväntat, att flickorna framför allt var tysta, snälla och gärna hjälpte fröken. Pojkarna däremot tog plats genom att fråga, prata och busa. De nonchalerade också tillsägelserna från personalen.

För att bryta mönstret valde de att arbeta i flick- och pojkgrupper. Grupperna fick sysselsätta sig inom områden som traditionellt inte är flickors- respektive pojkars territorium. I pojkgruppen diskuterade de mycket känslor och tränade på att sätta rätt ord, på rätt känsla. Flickgruppens arbete inriktade sig mycket mot att få flickorna att ta större plats, bland annat genom olika röst- och kroppsspråksövningar.

– Som lärare är det skönt att se pojkarna gråta inför varandra, sa Kristina Westlund och berättade att pojkgruppen även jobbade mycket med beröringsövningar, exempelvis massage.

– Efter ett tag gick det också att

arbeta med massage i helklass, den blandade gruppen.

Videofilmen visade dock inte bara att barnen lekte, och umgicks, enligt de traditionella könsrollsmönstren. Lärarna konserverade själva de stereotypa könsrollerna.

– Vi trodde vi var jämställda, sa Lena Malmström.

– Men som pedagog gjorde jag omedvetet skillnad på flickor och pojkar.

De menar att arbete med jämställdhet i förskola och skola därför måste börja med personalen, att de vågar bryta mönstren. För när självinsikten finns, förändras också förhållningssättet. ■

Kristina Westlund och Lena Malmström arbetar med jämställdhet på Västerbergsskolan i Mölndal.

Projekt för män ska minska våld mot kvinnor

För att minska mäns våld mot kvinnor och barn startades projektet "Turkiska riskförbundet förebygger våld mot kvinnor och barn". Temat har framförallt varit barnuppfostran och målgruppen för projektet är män.

Turkiska riksförbundet bildades 1977 och är en rikstäckande organisation med 12 000 medlemmar. Enligt Osman Özkanat, ordförande i förbundet, är det i familjer med turkisk härkomst vanligt att mannen ansvarar för sönernas uppfostran. Genom att med projektet främst vända sig till män, vill förbundet förhindra att männens uppfostran av pojkar befäster en struktur där männen har makten över både kvinnor och barn.

SEGREGATIONEN ETT HOT MOT DEMOKRATIN

Den övervägande delen av de turkiska invandrarna kom till Sverige i mitten av 60- och 70-talet och många är arbetskraftsinvandrare, eller barn till dem. De flesta av föreningens medlemmar lever segregerat i förorterna till de större städerna. Osman Özkanat menar ett det innebär att gamla förhållningssätt både förstärks och lever vidare i de yngre generationerna.

– De flesta turkar bor i dag i segregerade områden och har ingen daglig kontakt med svenskar. Denna etniska segregation är ett stort problem och på sikt är det ett stort hot mot vår demokrati, sa Osman Özkanat och konstaterade att övervikten av svenskar på seminariet var ett tecken på den segregationen.

– I dag har cirka 1,2 miljoner invånare i Sverige en annan bakgrund än svensk. Något som inte alls återspeglas i det offentliga Sverige.

DIALOG MELLAN KULTURER

För att underlätta integrationsprocessen har förbundet velat skapa en dialog om skillnaderna mellan den svenska och den turkiska kulturen. Inom förbundet har de länge haft diskussioner om bland annat uppfostran och äktenskap i tidig ålder.

– Men arbetet med att minska våldet mot kvinnor och barn blev viktigare, och förstärktes, efter en serie tragiska familjetragedier på senare år, till exempel mordet på Fadime, sa Osman Özkanat.

Det huvudsakliga budskapet i projektet "Turkiska riksföreningen förebygger våld mot kvinnor och barn" har varit att tydliggöra att våld aldrig kan accepteras, vare sig i barnuppfostran eller i andra sammanhang. Osman Özkanat menar att det i början var svårt att få med alla medlemsföreningar i projektet.

– Det handlar om att ifrågasätta tusenåriga patriarkala strukturer. Diskussionsämnena väcker starka känslor och vi blev anklagade gång på gång för att ha blivit försvenskade.

De cirka 600 männen i projektet har deltagit i olika konferenser och seminarier. För att inhämta kunskap om de frågeställningar som kunde vara aktuella att diskutera i projektet medverkade femtio kvinnor i ett seminarium. Till projektet har föreningen också knutit två jurister som har startat en familjerådgivning. Information om projektet har spridits genom föreningens tidning och närradiokanal. Genom de kanalerna har man haft möjlighet att föra en dialog om barnuppfostran, jämlikhet och jämställdhet. ■

Vuxna och barn arbetar tillsammans mot fotbollsvåldet

För två år sedan började Anna-Karin Sundéns och Tomas Henängs döttrar spela fotboll i Bollstanäs SK. De blev då förvånade över hur föräldrarna, de som borde föregå med gott exempel, uppförde sig runt plan. Tillsammans med tjejerna i laget kom de på idén att uppmuntra de spelare, ledare, föräldrar och supporters som körde med "rent spel". Resultatet blev ett helt koncept – Fair Play.

Upplands Väsby är en liten kranskommun till Stockholm med omkring 37 000 invånare. Enligt Lars Wahlström på kommunens kultur - och fritidsförvaltning har Upplands Väsby drabbats hårt av nedskärningar. Därför är de insatser som kan genomföras för att förebygga brott begränsade. Det är en av anledningarna till att kommunen ser positivt på de insatser som genomförs inom föreningslivet.

– Därigenom når man väldigt många ungdomar, konstaterade han.

BARNENS INITIATIV

Bollstanäs SK är en av föreningarna i kommunen. Ett av klubbens lag, flickor födda 1993, ville tillsammans med sina föräldrar göra något konkret mot fotbollsvåldet, både på plan och vid sidan om. Initiativet kom från en av flickorna i laget som började ifrågasätta sin mamma: "Varför är det bara vi barn som ska vara justa, varför ska inte ska inte ni vuxna också vara det?"

Resultatet blev ett Fair Play-pris som delas ut i de turneringar som klubben anordnar. Idén grundar sig på ett material "Rent spel" som utarbetats av Stockholms Fotbollsförbund. Bollstanäs SK har sedan vidareutvecklat materialet och då bland annat lagt tonvikten på föräldrarnas roll.

– Föräldrarna är de bästa brottsförebyggarna. Tanken med priset är att spelarna ska dela ansvaret för att det blir en juste atmosfär, både på och vid sidan av planen, med de vuxna runt omkring, förklarade Anna-Karin Sundén.

IDROTTSVÅLDET ÄR ALLAS ANSVAR

Förhoppningen med priset är att de tävlande lagen ska tycka att det är lika åtråvärt att vinna det priset, som att vinna hela turneringen. För att kunna bedöma vilket lag som bäst lever upp till ett "rent spel" har klubben utarbetat mallar. Utifrån de mallarna bedöms spelarnas, ledarnas, föräldrarnas och andra supportrars

positiva uppträdande under turneringen. Flera andra klubbar har inspirerats av Bollstanäs SK och nu finns liknande pris även på andra turneringar. ■

Vändpunkter för att bryta en kriminell livsstil

Trots en tuff uppväxt lyckas många människor bryta en livsstil med kriminalitet och drogmissbruk. Stig-Arne Berglund vid Umeå universitet ägnar en stor del av sitt arbete åt att hitta de faktorer som kan förhindra och bryta utvecklingen av en problemfylld livsstil.

Stig-Arne Berglund är lektor vid Institutionen för socialt arbete vid Umeå universitet och undervisar på Polishögskolan i Umeå. Dessutom är han författare till Social pedagogik – I goda möten skapas goda skäl, som är en fortsättning på, och utveckling av, hans avhandling – Val av livsstil. I sin avhandling följde han under tre år 14 ungdomar som till följd av en problematisk livssituation hade blivit omhändertagna. Genom att lyssna till deras beskrivningar av hur de hamnade i, och tog sig ur, sin problematiska livssituation fick han en inblick i vad som styr olika livsval.

HÄMTA KUNSKAP FRÅN DEM SOM LYCKATS

Traditionellt blickar de flesta studier om ungdomar med problem bakåt,

för att ta reda på vad som lett till problemen. Stig-Arne Berglund anser i stället att det är viktigt att se framåt och dra lärdom av dem som lyckas, de positiva och goda exemplen.

– Som idrottstränare söker man inte upp det sämsta laget i serien, de som uppenbart har problem och spelar dåligt. Vill man hämta kunskap söker man den från dem som har framgång och lyckas bäst, trots svårigheter och dåliga odds, exemplifierade han på ett av dagens sex parallella seminarier: "Nya Vägar".

Han menar att det ofta är flera faktorer som samspelar och får människor att bryta ett invant beteendemönster. De läkande krafterna i denna process handlar bland annat om inställning och mentala självbilder. Enligt Stig-Arne Berglund är inställningen i stor utsträckning nyckeln till att vända en situation.

INSTÄLLNINGEN KAN BLI EN VÄNDPUNKT

Han ger som exempel en ung kvinna, Anna, som fann sin vändpunkt när hon för artonde gången skrevs in på ett § 12- hem. Som riktigt ung var hon tävlingssimmare, men någonstans på vägen till ung kvinna gick det snett. Som 15-åring var hon tung narkotikamissbrukare och när hon var 17, prostituerad. Hennes akt var fylld med motgångar. Personen som skrev in henne, tittade först på Anna, sedan på akten.

– "Jag ser att du är helvetes besvärlig och att du gjort mycket. Men kan du något annat?", citerar Stig-Arne Berglund.

De orden etsade sig fast hos Anna och tävlingspersonen i henne tänkte: "jag ska visa dem". När personalen på behandlingshemmet inte ville hjälpa henne att finna en praktikplats, rymde hon och ordnade, med hjälp av arbetsförmedlingen, praktik på ett badhus. I dag, 26 år gammal, driver Anna ett eget företag och beskriver sig själv som "nykter men inte problemfri".

RELATIONER VIKTIGA

Ytterligare en viktig faktor i läkningsprocessen är familjen och andra personer i den närmaste omgivningen. Därför anser Stig-Arne Berglund att insatser riktade mot familjer som har det särskilt svårt är både bra och viktiga. Men även andra mer tillfälliga förebilder menar han kan ge inspiration och stöd. Det kan handla om en lärare, fritidsledare eller socialsekreterare. Liksom hans bok och avhandling är Stig-Arne Berglunds föreläsning fylld av exempel. Elin är en annan av de unga kvinnor han mött och som fått stöd och inspiration av sin socialsekreterare. Ett stöd som Elin tidigare inte medgivit och som socialsekreteraren aldrig fick ett kvittto på.

– "Hon bryr sig, fast hon är jävligt jobbig", återgav Stig-Arne Berglund och fortsatte:

– Det finns gott om betydelsefulla människor och förändrade livssituationer. Tyvärr är vi dåliga på att tillvarata goda exempel och dra lärdom av det som fungerar. För det är i goda möten som skäl till förändring skapas. ■

Kunskap mot rasism

För att komma åt den strukturella rasismen är det viktigt att förändra och se över myndigheters och institutioners förhållningssätt. Det anser Ann-Sofie Lagerkrantz på Kalmar kommun. På seminariet "Integrationsarbete i brottsförebyggande syfte" talade hon om kommunens arbete med integrationsfrågor.

Integrationsverket har utsett Kalmar till pilotkommun i ett projekt med syfte att undersöka om rådgivning och informationsinsatser kan påverka främlingsfientliga och rasistiska tendenser på lokal nivå. För närvarande pågår arbetet med att bygga upp en kunskapsbas genom kartläggningar, studier och inventeringar av de lokala resurserna. Bland annat genomför Högskolan i Kalmar en studie om hur kommuninvånare, med en annan etniskt bakgrund än svensk, upplever att de bemötts av olika myndigheter och andra verksamheter. Dessutom kartlägger de olika institutioners inställning till, och erfarenhet av, arbete med invandrare.

– De kartläggningarna kommer att utgöra grunden för den breda rådgivningsverksamhet som vi ska starta och erbjuda i Kalmar kommun, sa Ann-Sofie Lagerkrantz när hon presenterade kommunens arbete på Råd för framtiden.

SAMVERKAN ÄR FRAMGÅNGSFAKTORN

Parallellt med Högskolan i Kalmars kartläggning sker en inventering av de personer inom kommunen som har kunskap om och erfarenhet av rasism och främlingsfientlighet. På en fråga från åhörarna, om vilka som är de viktigaste framgångsfaktorerna i integrationsarbetet, svarade Ann-Sofie Lagerkrantz att det är viktigt att på ledningsnivå skapa förutsättningar för samverkan mellan olika förvaltningar och ansvarsområden.

– I Kalmar har vi samlat cheferna för de mjuka förvaltningarna och polisområdescheferna i en gemensam ledningsgrupp. Utan denna organisation hade det varit oerhört svårt att driva både arbetet med en pilotkommun och konkreta projekt som Nord och Syd. ■

Konfliktlösning i projekt Nord och Syd

Fördomar och okunskap blev upprinnelsen till ett bråk mellan elever på två skolor i Kalmar. Men när de två gängen fick lära känna varandra fann de att det fanns fler likheter än olikheter mellan dem.

För att överbrygga konflikter mellan två gäng på Novaskolan respektive Falkenbergsskolan i Kalmar, beslutade socialtjänstens fältsekreterare och fritidsledarna på de båda skolorna att låta eleverna träffas. Tankarna resulterade i projektet Nord och Syd. Problemen mellan skolorna uppmärksammades hösten 1999 och under läsåret ökade problemen.

– Antagonismen växte under läsåret och hösten 2000 beslöt vi tillsammans med fritidsledarna att försöka föra samman den två gängen. Vår enkla utgångspunkt var att om de fick tillfälle att träffa och lära känna varandra under trygga former, så skulle de upptäcka att de var mer lika än olika, sa Sverker Persson när han tillsammans med kollegan Mats Thunman och eleven Samir Peci presenterade projektet på "Råd för framtiden".

MEDIERNA HAR ETT SAMHÄLLSANSVAR

Som ett första steg samlade fältsekreterarna och fritidsledarna de båda gängen var för sig. Ungdomarna fick då berätta om sin uppfattning om de andra och om hur konflikten uppstått. Bland annat berättade ungdomarna på Novaskolan att en del av konflikten hade sin upprinnelse i en undersökning om Falkenbergsskolans syn på invandrare, som publicerats i den lokala tidningen. Undersökningen signalerade att en övervägande del av eleverna på Falkenbergsskolan var främlingsfientliga. Enligt Mats Thunman och Sverker Persson hade siffrorna inte något med verkligheten att göra och hade tillkommit genom ett ovetenskapligt sätta att bearbeta data.

– Mediernas roll är viktig. De har ett stort samhällsansvar och föder genom sin rapportering motsättningar och skapar en rädsla hos både ungdomar och deras föräldrar. Här i Kalmar ledde deras rapportering till att nyrekryteringen till rasistiska organisationer för en tid ökade, menade Mats Thunman.

MISSUPPFATTNING STEGRADE RÄDSLA

I samtalen med eleverna framkom att båda grupperna ville ha en förändring, samtidigt som de både var rädda och ovilliga till att mötas. Båda grupperna hade också nästan samma uppfattning om varandra; att motparten var farlig och bar vapen. När det var som värst var flera av ungdomarna rädda för att gå ensamma på stan och det förekom smutskastning via Internet mellan skolorna.

– Man mådde inte bra själv på kvällarna, man var rädd och undrade hur det gick med den andra killen som man slagit, berättade Samir Peci.

Samtalen mynnade ut i att de båda grupperna möttes och deltog i en dagslång grupputvecklingsbana. Under dagen ökade elevernas nyfikenhet på varandra och samtalen dem emellan blev allt mer spontana. När dagen var slut var alla också överens om att fortsätta träffas.

– På första mötet med det andra gänget och när jag såg den kille som jag slagit tänkte jag "det här går aldrig". Men allt är ju värt ett försökt, sa Samir Peci.

En förklaring till att de lyckades sammanföra ungdomarna, var enligt Mats Thunman, att alla ville ha en förändring.

– Vi presenterade ett förslag för ungdomarna och de fick träffas på skoltid, något som är en av nycklarna till framgången.

FÖREGÅ MED GOTT EXEMPEL

Efter det första mötet genomförde grupperna, veckovisa, gemensamma möten och samtal.

– Projektet lyckades över förväntan, fortsatte Sverker Persson.

– Killarna ville också dela med sig av sina erfarenheter, så de fick gå en retorikkurs och har därefter varit ute i mellanstadieskolor och berättat om sina erfarenheter.

Samir Peci tror att de som äldre elever också kan föregå med gott exempel för de yngre.

– Småkillarna ser upp till oss. Och vet man inget om varandra så blir det rasism.

Som avslutning på projektet anordnades en resa till Göteborg. Både fältsekreterare, fritidsledare och politiker tyckte att eleverna var värda en belöning för det engagemang som de lagt ner på att överbrygga konflikterna. Men det var kanske inte de största förtjänsten med projektet.

– Att slippa vara rädd är hur skönt som helst, tyckte Samir Peci. ■

MER INFORMATION

Brottsförebyggande rådet (BRÅ) är en myndighet under justitiedepartementet. BRÅ:s uppgift är att främja brottsförebyggande arbete genom utveckling, utvärdering, forskning och information inom det kriminalpolitiska området. BRÅ ansvarar också för Sveriges officiella kriminalstatistik.

Att sprida kunskap om lokalt brottsförebyggande arbete är en av BRÅ:s huvuduppgifter. I de uppgifterna ingår att ge ekonomiskt stöd till brottsförebyggande projekt, anordna utbildningar och konferenser samt stimulera till kunskaps- och erfarenhetsutbyte.

LÄS MER PÅ www.bra.se